

A NEMZETKÖZI MUNKÁSSZÖVETSÉG
GENFI KONGRESSZUSA
NEVELÉSÜGYI HATÁROZATÁNAK
SZÖVEGVÁLTOZATAI

A Nemzetközi Munkásszövetség (I. Internacionálé) 1866-ban, Genfben tartott első kongresszusa nevelésügyi határozata a nemzetközi munkásmozgalom pedagógiai törekvéseinek és a marxista pedagógia történetének egyik alapvető dokumentuma. E határozat szövegét Marx fogalmazta, s mint az ideiglenes Központi Tanács küldötteinek szóló „Instrukciókat” terjesztette a kongresszus elé.¹ A kongresszus a marxi szöveget elfogadta és határozattá emelte.²

A határozattá vált Instrukciók eredeti nyelve angol. A határozat szövege azonban német nyelven vált közismertté, annak a fordításnak az alapján, amelyet Johann Philipp Becker tett közzé még 1866-ban „Der Vorbote” című Svájcban megjelenő folyóiratában. A határozat különböző nyelveken megjelent fordításai általában erre a német szövegre támaszkodnak.

A kérdéssel foglalkozó irodalom azonban eddig figyelmen kívül hagyta, hogy a határozatnak két *Marx által készített angol nyelvű változata van*, s a két változat szövege *nem teljesen azonos*, továbbá, hogy a kongresszus idején készült különböző nyelvű (francia, német) *fordítások is bizonyos mértékig eltérnek az eredetitől*. Az irodalom ugyan regisztrálta a különböző publikációkat,³ de összehasonlításukat — tudomásunk szerint — még nem végezte el.

Ami a probléma hazai történetét, illetve a magyar nyelvű fordítás kérdését illeti, a helyzet a következő:

Az Instrukciók a felszabadulás után magyar nyelven először 1955-ben jelent meg a „Marx, Engels, Lenin, Sztálin a nevelésről” című munkában.⁴ Ez a fordítás az — egy újabb német kiadványban közölt — Becker-féle szövegre, továbbá ennek orosz fordítására támaszkodott.⁵ Utóbb a „Marx—Engels: A szak-

¹ Marx és Engels művei 16. kötetében a következő az Instrukciókhoz fűződő jegyzetet olvashatjuk: „Az »Instrukciókat« Marx az Internacionálé 1866. augusztus 3. és 8. között Genfben tartott első kongresszusának küldöttei számára írta. A Központi Tanács 1866. június 17-én tartott ülésén határozatot hoztak, hogy az elkövetkező kongresszus napirendjét részletesen kidolgozzák és alaposan megtanácskozzák. A Tanács július 31-i ülésén Marx az albizottság megbízásából jelentést tett a napirendre vonatkozólag; az »Instrukciókat« ő fogalmazta meg valamivel később angol nyelven; Paul Lafargue fordította le azokat franciára.” (Marx—Engels: Werke, Band 16, Dietz Verlag, Berlin 1962, 629. lap, 136. jegyzet.)

² A genfi kongresszus előzményeire, a nevelésügyi vitára, valamint a nevelésügyi határozat tartalmi elemzésére vonatkozólag lásd: Vág Ottó: A nemzetközi munkásmozgalom pedagógiai törekvései a XIX. században, Tankönyvkiadó, Budapest 1962, 61—85. lap.

³ Vö. Marx—Engels: Werke, Band 16, id. kiadás, 629—630. lap; Sz. A. Frumov: Voproszi voszpitanija na zsenevskom kongressze I. Internacionala, Szovjetszkaja pedagogika, 1956/10.

⁴ Marx, Engels, Lenin, Sztálin a nevelésről, Tankönyvkiadó, Budapest 1955, 88—89. lap. Egy korábbi fordítás 1924-ben a „Szocializmus” c. folyóiratban jelent meg.

⁵ Karl Marx und Friedrich Engels: Über die Gewerkschaften, 117—119. lap; K. Markszi i F. Engelsz: Szocsinyenyija XIII. 1., 198—199. lap.

szervezetekről” című kiadványban látott napvilágot magyar nyelven a határozat. Ennek a kötetnek 1961-ben megjelent új kiadása⁶ már az eredeti angol szöveg nyomán (a francia fordítást is felhasználva) közöl új, átdolgozott magyar fordítást^{6a}. Mindezek a publikációk azonban az 1866. évi első angol nyelvű változat nyomán születtek.

1962-ben jelent meg magyar nyelven — e sorok írójának tanulmánya keretében — a határozat 1869. évi második angol nyelvű változatának fordítása.⁷ A szerző ennek a szövegnek a közreadásakor még feltételezte, hogy az 1866. és 1869. évi szöveg azonos. Azóta azonban, a két angol változat áttanulmányozása és összehasonlítása, továbbá a francia, valamint a különböző időpontokból származó német fordítások egybevetése meggyőzőtt arról, hogy a különböző változatok között pedagógiai szempontból lényeges eltérések vannak.

Mindez indokolttá teszi a határozat szövegváltozatai regisztrálását és összehasonlító elemzését.⁸

Az Instrukciók, illetve a határozat a kongresszus idején és azt követően elkészült és megjelent változatai a következők:

1. Az 1866. évi angol nyelvű változat. Az eredetileg Marx által írt angol nyelvű szöveg, amely 1866 augusztus végén készült. Ezt a szöveget terjesztették a Nemzetközi Munkásszövetség genfi kongresszusa elé (1866. szeptember). A kongresszus után az Instrukciók nyomtatásban is megjelentek a *The International Courier* című folyóiratban *Instructions for the delegates of the Provisional General Council. The different questions* címen. A közlemény első része a folyóirat 1867. évi 6—7. (1867. február 20.) számában jelent meg. A második rész — amely többek között a nevelésügyi kérdésekkel foglalkozó pontot is tartalmazza — az 1867. évi 8—10. (1867. március 13.) számban látott napvilágot, ezúttal *International Association of Working Men, Congress of Geneva (Continued)* címen. A szövegben — már ami a pedagógiai kérdésekkel foglalkozó részt illeti — egy-két értelemzavaró sajtóhiba található.⁹

2. A francia nyelvű változat. A francia fordítást — a kézíratos marxi szöveg nyomán — Paul Lafargue készítette. Ez a szöveg került a kongresszus elé (melynek dokumentumait angol és francia nyelven szövegezték). A francia változatot a kongresszus után a *Le Courier international* című folyóiratban publikálták, ugyancsak két részben, az 1867. március 9-i és március 16-i számban. A közlemény címe: *Rapport du conseil central, Sur les différentes questions mises à l'étude par la conférence de septembre 1866. A nevelésüggyel foglalkozó pont itt az első részben kapott helyet. A francia szöveg az angolnak nem teljesen pontos fordítása. Az a tény, hogy a francia szövegben található módosításokat Marx a későbbi angol nyelvű kiadásban nem vezette át (lásd a 4. pontot) arra utal, hogy e változtatásokat nem fogadta el.¹⁰*

⁶ Marx—Engels: A szakszervezetekről, Táncsics, Budapest 1961, 148—150. lap.

^{6a} Ez a található a „Marx-Engels: Az I. Internacionáléről” c. kötetben is (Kossuth 1964., 47—49. l.).

⁷ Vág Ottó: Az I. Internacionálé genfi kongresszusának határozata a nevelés kérdéseiről (1866), Pedagógiai Szemle, 1962/12, 1081—1086. lap.

⁸ Az Instrukciók, ill. a határozatok szövegváltozataira vonatkozó megállapításaink természetesen az említett marxi szöveg egészére vonatkoznak, közleményünkben azonban csak a nevelésügyi határozat problémáival foglalkozunk; az egyéb határozatok elemzése meghaladná egy neveléstörténeti tanulmány kereteit.

⁹ Ez a dokumentum a közölt szövegek sorában: A.

¹⁰ A francia nyelvű változat az angoltól eltérő megfogalmazásait lásd a közölt szövegek sorában: A. jegyzetek. — A francia címben évszámként „1864” szerepel; ez azonban nyilvánvaló sajtóhiba.

3. A német nyelvű változat (Becker-féle kiadás). A német nyelvű szöveget feltehetően Johann Georg Eccanus készítette, az angol és a francia szöveg felhasználásával. A fordítás valószínűleg a kongresszus idején vagy közvetlenül a kongresszus után készült. Johann Philipp Becker az Internacionálé svájci német szekciójának Genfben megjelenő *Der Vorbote* című folyóiratában publikálta, az 1866. évi 10. és 11. számban. A közlemény címe: *Instruktionen an die Delegierten des provisorischen Generalrats zu einzelnen Fragen*. A német szöveg ugyancsak nem pontos fordítása az angolnak. Az eltérések egyrészt a francia változat eltéréseiből származnak, másrészt viszont a fordító változtatásaiból. Egyébként a három különböző nyelvű változat közül ez a német szöveg látott először nyomtatásban napvilágot. (Nyilván ez a körülmény is, valamint az a tény, hogy Marx elsősorban német nyelven publikált, közrejátszott abban, hogy ez a szöveg vált viszonylag a legismertebbé.)¹¹

3/a. A Kautsky-féle német változat. A Becker-féle kiadást utóbb Karl Kautsky — bizonyos stiláris változtatásokkal — ismét közzétette. Ez az újabb német nyelvű változat a *Die Neue Zeit* című folyóiratban jelent meg (XII. évfolyam, II. kötet, 1893—94. 52. szám).¹²

4. Az 1869. évi angol nyelvű változat. 1868 októberében a Főtanács határozatot hozott arról, hogy az ugyanazon év szeptemberében lezajlott brüsszeli (III.) kongresszus határozataival együtt ismét közreadja a genfi kongresszus fontosabb határozatait. A genfi határozatokra úgy tekintettek mint a Nemzetközi Munkásszövetség platformjára.¹³ Ez, valamint az a körülmény, hogy a határozatok csak igen szűk körben váltak ismertté, tette indokolttá külön brosúrában való ismételt megjelenésüket. A kiadvány összeállításával a Főtanács Marxot bízta meg. Marxnak így módja volt kontrollálni az 1866-ban írt szöveget. A kiadvány 1869-ben jelent meg Londonban a következő címen: *The International Working Men's Association. Resolutions of the Congress of Geneva, 1866, and the Congress of Brussels, 1868*. A brosúra nem tartalmazza valamennyi genfi határozatot (a Főtanács intézkedése szerint csak a legfontosabbakat), a közölt határozatok között azonban helyet kapott a nevelésügyi kérdésekkel foglalkozó is. A határozatnak ez a második angol nyelvű kiadása nemcsak a sajtóhibákat korrigálja, hanem kiküszöböli a korábbi változat egyes félreérthető megfogalmazásait is.¹⁴

Ezek a marxi Instrukciók (illetve a genfi rezolúciók) szövegváltozatai.

Ami mármost közelebbről az Instrukciók, ill. a rezolúciók nevelésügyi kérdésekkel foglalkozó pontját illeti, megállapítható, hogy az 1866. évből származó szövegek meglehetősen sok problémát vetnek fel. Ez egyrészt abból ered, hogy az angol eredetiben — legalábbis a *The International Courier* szövege

¹¹ A Becker-féle változat újabb kiadása: Marx—Engels über Erziehung und Bildung, Volk und Wissen Volkseigener Verlag, Berlin 1960. A Becker-féle változatnak a mai fordítástól eltérő megfogalmazásait lásd a közölt szövegek sorában: C. jegyzetek. A Becker-féle szöveget az itt említett forrás nyomán közöljük (az e kiadásban jelzett helyesírással).

¹² A Kautsky-féle változatnak a mai fordítástól és a Becker-féle változattól eltérő megfogalmazásait lásd a közölt szövegek sorában: C. jegyzetek. (Eredeti helyesírással.)

¹³ A genfi határozatok, s ezek sorában a nevelésügyre vonatkozó megállapítások is, a genfi kongresszust követő években többször szóba kerültek az Internacionálé Főtanácsának ülésein. E tanácskozásokról itt nem tudunk számot adni. A szerzőnek szándékában áll a Főtanács a genfi kongresszus nevelésügyi határozatát megerősítő vitáit külön tanulmányban feldolgozni.

¹⁴ Ez a dokumentum a közölt szövegek sorában: B. — Ezt a szöveget követi a második német fordítás, melyet Wilhelm Eichhof készített és tett közzé.

szerint — bizonyos pongyolaságok voltak. Másrészt viszont a francia, ill. a német változat nem adta vissza hűen az eredeti angol nyelvű szöveget.

Az 1869. évi változat — amely ugyancsak Marx kezeműve — elosztatja az 1866. évi változat nyomán felmerülő kétségeket. A rezolúció második angol nyelvű kiadása a genfi nevelésügyi határozat *utolsó, hiteles marxi szövege*.

Az irodalom eddig meglehetősen figyelmen kívül hagyta az 1869. évi változatot, és a forrásközlések, idézetek és hivatkozások az 1866. évi különböző változatokon alapulnak. Még a legutóbbi német fordítás is a *The International Courier* és a *La Courier international* szövegei alapján készült, bár a fordítás közreadói tudomással bírnak az 1869. évi kiadásról is.

Az instrukciók, ill. a genfi határozatok, közelebbről annak nevelésügyi pontja különböző szövegváltozatainak, mindenekelőtt pedig az 1869. évben kiadott utolsó, hiteles marxi változatnak az elemzésével nemcsak a probléma neveléstörténeti feltárása válik teljesebbé, hanem a félreértések kiküszöbölésével biztosabb iránytűt kap a marxista nevelésméleti kutatás is.

A Nemzetközi Munkásszövetség genfi kongresszusa nevelésügyi határozata változatainak összehasonlítását és elemzését a közreadott szövegek (és a hozzájuk csatlakozó jegyzetek) alapján kísérhetjük nyomon. Előljáróban a határozatnak csak egyetlen — talán legismertebb — szakaszára hívjuk fel a figyelmet, nevezetesen arra, amelyben Marx a nevelés fő feladatait határozza meg. A szövegek összehasonlító elemzése alapján a következőket állapíthatjuk meg:

1. Az első fő feladat: *szellemi nevelés* (mental education), s nem mint egyes régebbi fordításokban (főleg idézetekben) szerepelt: értelmi nevelés.¹⁵

2. A második fő feladat (*testi nevelés*) megfogalmazása nem „amelyet gimnasztikai iskolákban és katonai gyakorlatokkal nyújtanak”, hanem: „*olyan, amilyent az iskolákban gimnasztikával és a katonai gyakorlatok útján nyújtanak*”.¹⁶

3. A harmadik fő feladat a marxi megfogalmazás szerint nem „politechnikai képzés”, hanem „*technológiai képzés*”.¹⁷

A következőkben közreadjuk a genfi rezolúciók nevelésügyi pontjának egyes szövegváltozatait. A közölt dokumentumok a következők:

A) A határozat 1866. évi angol nyelvű szövege. *Forrás* : *The International Courier*, 1867. évi 8—10. (1867. március 13.) szám. *Jegyzetben* közöljük a francia fordítás lényegesebb eltéréseit (*forrás* : *Le Courier international*, 1867. március 9.).

B) A határozat 1869. évi angol nyelvű szövege. *Forrás* : *The International Working Men's Association. Resolutions of the Congress of Geneva, 1866, and the Congress of Brussels, 1868. Jegyzetben* felhívjuk a figyelmet az 1866. évi (1867-ben megjelent) angol nyelvű változattól való fontosabb eltérésekre.

C) A határozat legújabb német nyelvű fordítása. *Forrás* : Karl Marx—Friedrich Engels: *Werke*, Band 16, Dietz Verlag, Berlin 1962, 193—195. lap. *Jegyzetben* közöljük a fontosabb eltéréseket a *Becker-féle* kiadástól (*forrás* : Marx—Engels über *Erziehung und Bildung*, Volk und Wissen Volkseigen

¹⁵ Vö. Vág Ottó: Az I. Internacionálé genfi kongresszusának határozata a nevelés kérdéseiről (1866), *Pedagógiai Szemle*, 1962/12, 1082. lap, 5. lábjegyzet.

¹⁶ Vö. i. m., 1083. lap, 6. lábjegyzet.

¹⁷ Vö. i. m., 1083. lap, 7. lábjegyzet.

Verlag, Berlin 1960) és a *Kautsky-féle* kiadástól (forrás : Die Neue Zeit, XII. Jahrgang, II. Band, 1893—94., Nr. 52.).

D) Az 1866. évi angol nyelvű változat utolsó magyar nyelvű fordítását. Forrás : Marx—Engels: A szakszervezetekről, Táncsics, Budapest 1961, 148—150. lap. *Jegyzetben* közöljük az 1869. évi angol változat alapján szükségessé váló módosításokat.

Az egyes szövegváltozatokhoz kapcsolódó *jegyzetekben* az eltérések fel-tüntetésén kívül néhány szövegkritikai észrevételt is teszünk.

A szövegekben és a jegyzetekben betűhíven követjük a közölt idegen nyelvű szövegeket, néhány értelemzavaró sajtóhibát jegyzetben jelzünk.

Ami a magyar fordítást illeti, ezúttal a közkézen forgó (kötetben megjelent) fordítást vettük alapul, s azt csak a szöveg tartalmi vonatkozásait illetően elemezzük, a stílári problémáktól eltekintünk, bár a magunk részéről előnyben részesítjük azokat a stílári megoldásokat, amelyek a Pedagógiai Szemlében közölt fordításban találhatók.¹⁸

A.

4. Juvenile and children's labour (both sexes)¹

We consider the tendency of modern industry to make children and juvenile persons of both sexes co-operate in the great work of social production, as a progressive, sound and legitimate tendency, although, under capital it was distorted into an abomination.² In a rational state of society *every child whatever*, from the age of 9 years, ought to become a productive labourer in the same way that no able-bodied adult person ought to be exempted from the general law of nature, viz.: to work in order to be able to eat, and work not only with the brain but with the hands too.

However, for the present, we have only to deal with the children and young persons of both sexes into *three classes*,³ to be treated differently; the first class to range from 9 to 12; the second, from 13 to 15 years;⁴ and the third, to comprise the ages of 16 and 17 years.⁵ We propose that the employment of the first class in any workshop or housework⁶ be legally restricted to *two*; that of the

¹⁸ I. m., 1081—1083. lap.

¹ The International Courier-ban — nyilván sajtóhiba folytán — az Instrukciók 4., 5. és 6. fejezete egyaránt a 6. sorszámot kapta, így ott a 4. pont is 6.-ként szerepel. E nyilvánvaló tévedést nem vettük át.

² A *francia változatban* : „quoique la manière dans laquelle cette tendance est réalisée sous le joug du capital soit une abomination”.

³ A szöveg itt — feltehetően sajtóhiba folytán — hiányos. Az 1869. évi angol változatban a bekezdés első és második mondata (melyek közül az előbbi egyébként a francia, ill. német változatokban az előző bekezdés utolsó mondata) a következőképpen hangzik: „However, for the present, we have only to deal with the children and young persons belonging to the working people. They ought to be divided into three classes, to be treated differently . . .” A *francia változatban* a szöveg (a második bekezdés kezdeteként) így folytatódik: „A cause de raisons physiologiques, nous jugeons convenable de diviser les enfants et les jeunes personnes des deux sexes en trois classes, . . .”

⁴ A *francia változatban* : „de 12 à 15 ans”.

⁵ A *francia változatban* : „de 15 à 18 ans”.

⁶ A *francia változatban* : „dans les fabriques ou les maisons particulières”.

second, to *four* ; and that of the third, to *six* hours. For the third class, there must be a break of at least one hour for meals or relaxation.⁷

It may be desirable to begin elementary school instruction before the age of 9 years; but we deal here only with the most indispensable antidotes against the tendencies of a social system which degrades the working man into a mere instrument for the accumulation of capital, and transforms parents by their necessities into slave-holders, sellers of their own children. The *right* of children and juvenile persons must be vindicated. They are unable to act for themselves. It is, therefore the duty of society to act on their behalf.

If the middle and higher classes⁸ neglect their duties toward their offspring, it is their own fault. Sharing the privileges of these classes, the child is condemned to suffer from their prejudices.⁹

The case of the working class stands quite different. The working man is no free agent.¹⁰ In too many cases, he is even too ignorant to understand the true interest of his child, or the normal conditions of human development. However, the more enlightened part of the working class fully understands that the future of its class, and, therefore, of mankind, altogether depends upon the formation of the rising working generation. They know that, before everything else, the children and juvenile workers must be saved from the crushing effects of the present system. This can only be effected by converting *sócial reason* into *social force*, and under given circumstances, there exists no other method of doing so, than through *general laws*, enforced by the power of the state. In enforcing such laws, the working class do not fortify governmental power.¹¹ On the contrary, they transform that power, now used against them, into their own agency. They effect by one general act what they would vainly attempt by a multitude of isolated individual efforts.

Proceeding from this standpoint, we say¹² that no parent and no employer ought to be allowed to use juvenile labour,¹³ except when combined with education.¹⁴

By education we understand three things.¹⁵

Firstly: *Mental education*.

Secondly: *Bodily education*, such as given in schools of gymnastics, and by military exercise.¹⁶

Thirdly: *Technological training*, which imparts the general principles of all processes of production,¹⁷ and, simultaneously initiates the child and young

⁷ *A francia változatban* : „pour le repas et la récréation” (kiemelés tőlem — V. O.).

⁸ *A francia változatban* : „la bourgeoisie et l'aristocratie”.

⁹ *A francia változatban* : „les enfants sont condamnés à en subir les conséquences” (kiemelés tőlem — V. O.).

¹⁰ *A francia változatban* : „Chaque ouvrier ne peut éviter les abominations qui lui sont imposées par ses pressants besoins”.

¹¹ *A francia változatban* : „En créant de telles lois, les classes ouvrières ne fortifieront pas le pouvoir gouvernemental, de même qu'il y a des lois pour défendre les privilèges de la propriété, pourquoi n'en existerait-il pas pour en empêcher les abus?”

¹² *A francia változatban* itt kettőspont szerepel, majd új bekezdés kezdődik.

¹³ *A francia változatban* : „les enfants et les jeunes personnes”.

¹⁴ *A francia változatban* : „à moins de combiner ce travail productif avec l'éducation”.

¹⁵ *A francia változatban* ez a mondat nem külön bekezdésként szerepel.

¹⁶ *A francia változatban* : „Education corporelle, telle qu'elle est produite par les exercices gymnastiques et militaires.”

¹⁷ *A francia változatban* : „les principe-généraux et scientifiques de tout mode de production”.

person in the practical use and handling of the elementary instruments of all trades.

A gradual and progressive course of mental, gymnastic, and technological training ought to correspond to the classification of the juvenile labourers.¹⁸ The costs of the technological schools ought to be partly met by the sale of their products.¹⁹

The combination of paid productive labour, mental education, bodily exercise and polytechnic training,²⁰ will raise the working class far above the level of the higher and middle classes.²¹

It is selfunderstood that the employment of all persons from [9]²² and to 17 years (inclusively)²³ in nightwork and all health-injuring trades must be strictly prohibited by law.

B.

3. Juvenile and children's labour (both sexes)¹

The congress considers² the tendency of modern industry to make children and young persons³ of both sexes co-operate in the great work of social production, as a progressive, sound and legitimate tendency, although, under the domination of capital, it has become an abomination.⁴ In a rational state of society every child whatever, from the age of nine years, ought to become a productive labourer in the same way that no able-bodied adult person ought to be exempt from the general law of nature, viz.: to work in order to be able to eat, and work not only with the brain but with hands too. However, for the present, we have only to deal with children and young persons belonging to the working people.⁵ They ought to be divided⁶ into three classes, to be treated differently; the first class to range from 9 to 12; the second, from 13 to 15; and the third, to comprise the ages of 16 and 17 years. We propose that the employment of the first class in any workshop or housework be legally restricted to two; that of the second, to four; and that of the third, to six hours. For the third class,

¹⁸ *A francia változatban* : „A la division des enfants et des jeunes personnes en trois classes de 9 à 18 ans doit correspondre une marche graduée et progressive pour leur éducation mentale, gymnastique et technologique.”

¹⁹ *A francia változatban* — önálló bekezdésként — e mondat a következőképpen hangzik: „En exceptant peut-être la première classe, les dépenses de ces écoles polytechniques doivent être en partie couvertes par la vente de leurs produits.”

²⁰ *A francia változatban* : „l'apprentissage technologique”.

²¹ *A francia változatban* : „des classes bourgeoises et aristocratiques”.

²² A „9” szám az angol szövegből — feltehetően sajtóhiba következtében — kimaradt. (Vö.: B.)

²³ *A francia változatban* : „de 9 à 18 ans”.

¹ A genfi rezolúciók 1869. évi kiadásában a közölt határozatok számozása eltér az instrukciók számozásától. Ez a határozat e kiadásban a 4. helyett a 3. számot kapta. — Az 1869. évi kiadásban a szöveg nincs bekezdésekre tagolva, s nincsenek a szövegben kiemelések sem.

² *Lásd az 1866. évi szöveget* : „We consider . . .”.

³ *Lásd az 1866. évi szöveget* : „juvenile persons”.

⁴ *Lásd az 1866. évi szöveget* : „under capital it was distorted into an abomination”.

⁵ *Az 1866. évi szöveg* itt — részben feltételezhető sajtóhiba folytán — eltér ettől a megfogalmazástól. Vö.: A és a hozzá tartozó 3. jegyzet.

⁶ *Az 1866. évi szöveg* itt — feltételezhető sajtóhiba folytán — eltér ettől a megfogalmazástól. Vö.: A és a hozzá tartozó 3. jegyzet.

there must be a break of at least one hour for meals or relaxation. It may be desirable to begin elementary school instruction before the age of nine years; but we deal here only with the most indispensable antidotes against the tendencies of a social system which degrades the working man into a mere instrument for the accumulation of capital, and transforms parents by their necessities into slave-holders, sellers of their own children. The right of children and young persons⁷ must be vindicated. They are unable to act for themselves. It is, therefore, the duty of society to act on their behalf. If the middle and higher classes neglect their duties towards their offspring, it is their own fault. Sharing the privileges of these classes, the child is condemned to suffer from their prejudices. The case of the working class stands quite different. The working man is no free agent. In too many cases, he is even too ignorant to understand the true interest of his child, or the normal conditions of human development. However, the more enlightened part of the working class fully understand that the future of their⁸ class, and, therefore, of mankind, altogether depends upon the formation of the rising working generation. They know that, before everything else, the children and juvenile workers must be saved from the crushing effects of the present system. This can only be effected by converting social reason into social force, and under given circumstances, there exists no other method of doing so, than through general laws, enforced by the power of the state. In enforcing such laws, the working class do not fortify governmental power. On the contrary, they transform that power, now used against them, into their own agency. They effect by one general act what they would vainly attempt by a multitude of isolated individual efforts. Proceeding from this standpoint, we say that no parent and no employer ought to be allowed to use juvenile labour, except when combined with education. By education we understand three things. Firstly: Mental education. Secondly: Bodily education, such as is given in schools, by gymnastics, and by military exercise.⁹ Thirdly: Technological training, which imparts the general principles of all processes of production, and, simultaneously initiates the child and young person in the practical use and handling of the elementary instruments of all trades. A gradual and progressive course of mental, gymnastic, and technological training ought to correspond with¹⁰ the classification of the juvenile labourers. The costs of the technological schools ought to be partly met by the sale of their products. The combination of paid productive labour, mental education, bodily exercise and polytechnic training, will raise the working class far above the level of the higher and middle classes. It is self-understood that the employment of all persons from 9 and to 17 years (inclusively) in nightwork and all health-injuring trades must be strictly prohibited by law.

⁷ Lásd az 1866. évi szöveget : „juvenile persons”.

⁸ Lásd az 1866. évi szöveget : „its”.

⁹ Lásd az 1866. évi szöveget : „Bodily education, such as is given in schools of gymnastics and by military exercise.” Vö. még: A, 16. jegyzet és C, 59. jegyzet.

¹⁰ Lásd az 1866. évi szöveget : „to”.

4. Arbeit von Jugendlichen und Kindern (beiderlei Geschlechts)¹

Wir betrachten die Tendenz der modernen Industrie, Kinder und Jugendliche² beiderlei Geschlechts³ zur Mitwirkung an dem großen⁴ Werk der gesellschaftlichen⁵ Produktion heranzuziehen,⁶ als eine fortschrittliche,⁷ gesunde⁸ und berechnete⁹ Tendenz, obgleich die Art und Weise, auf welche diese Tendenz unter der Kapitalherrschaft verwirklicht wird, eine abscheuliche ist.¹⁰ In einem rationellen Zustand der Gesellschaft sollte *jedes Kind*¹¹ vom 9. Jahre an ein produktiver Arbeiter werden, ebenso wie kein arbeitsfähiger Erwachsener¹² von dem allgemeinen Naturgesetz¹³ ausgenommen sein sollte, nämlich zu arbeiten, um essen zu können,¹⁴ und zu arbeiten nicht bloß mit dem Hirn,¹⁵ sondern auch mit den Händen.¹⁶ Für den Augenblick¹⁷ haben wir uns jedoch nur mit den Kindern und jungen Personen der Arbeiterklasse zu befassen.¹⁸

Aus physischen Gründen halten wir es für notwendig,¹⁹ daß die Kinder und jungen Personen beiderlei Geschlechts²⁰ in *drei*²¹ Gruppen²² eingeteilt werden, die unterschiedlich behandelt werden müssen.²³ Die erste Gruppe soll das Alter

¹ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „Die Arbeit von Frauen und Kindern“. Ez a cím nem felel meg az angol nyelvű eredetinek (vö. A), s nem felel meg a francia fordítás címének sem (*Travail des jeunes personnes et des enfants des deux sexes*). Becker valószínűleg azért adta ezt a címet a dokumentumnak, mert a kongresszuson a 8. napirendi pontnak — amelynek keretében az Instrukciónak ezt a pontját tárgyalták — a címe „A nők és gyermekek munkájáról” („Du travail des femmes et des enfants”) volt.

² *Beckernél* (és *Kautskynál*): „junge Personen“. Az angol szövegben itt „juvenile persons” kifejezés szerepel, míg másutt a „young persons” kifejezést használják (az angol szöveg második kiadásában következetesen a „young persons” kifejezés szerepel). A francia változatban itt is és másutt is „les jeunes personnes” kifejezést találunk.

³ *Beckernél* : „von beiden Geschlechtern”. *Kautskynál* : „beider Geschlechter”.

⁴ *Beckernél* (és *Kautskynál*) a „großen” szó hiányzik, holott megfelelője szerepel mind az angol, mind a francia változatban.

⁵ *Beckernél* : „sozialen”.

⁶ *Beckernél* : „herbeizuziehen”.

⁷ *Beckernél* : „progressive”.

⁸ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „heilsame”.

⁹ *Beckernél* : „rechtmäßige”.

¹⁰ A német szöveg itt (és már *Beckernél* és *Kautskynál* is) a francia változatot követi. (Vö. A, 2. jegyzet.) — *Beckernél* (és *Kautskynál*) itt új bekezdés kezdődik, amely sem az angol, sem a francia változatban nem található meg.

¹¹ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „jedes Kind ohne Unterschied” (*Beckernél* kurziválva, *Kautskynál* nem).

¹² *Beckernél* (és *Kautskynál*): „auf gleiche Weise sollten keine erwachsenen Personen”.

¹³ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „Gesetz der Natur”.

¹⁴ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „um imstande zu sein zu essen”.

¹⁵ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „Gehirn”.

¹⁶ Az angol változatban az új bekezdés e mondat után kezdődik. Lásd még: A, 3. jegyzet.

¹⁷ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „im gegenwärtigen Augenblick”.

¹⁸ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „nur mit den Kindern der arbeitenden Klasse zu schaffen”.

¹⁹ A német fordítás itt nyilvánvalóan a francia változatot követi.

²⁰ *Beckernél* : „von beiden Geschlechtern”. *Kautskynál* : „beider Geschlechter”.

²¹ *Beckernél* (és *Kautskynál*): kurziválás nélkül.

²² *Beckernél* (és *Kautskynál*) itt és a továbbiakban a „Klasse” szó szerepel. Ez egyébként megfelel mind az angol, mind a francia változat kifejezőmódjának („into three classes”, „en trois classes”). Nem kétséges ugyanakkor, hogy a „class” szó itt életkori csoport értelemben szerepel.

²³ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „in drei Klassen geteilt und verschieden behandelt werden”.

von 9 bis 12 Jahren umfassen,²⁴ die zweite das von 13 bis 15 Jahren²⁵ und die dritte das von 16 und 17 Jahren.²⁶ Wir schlagen vor, daß die Beschäftigung der ersten Gruppe in irgendeiner Werkstätte²⁷ oder mit häuslicher Arbeit gesetzlich auf *zwei*²⁸ Stunden²⁹ beschränkt wird, die der zweiten auf *vier* und die der dritten auf *sechs* Stunden. Für die dritte Gruppe muß eine Unterbrechung³⁰ von wenigstens einer Stunde für Mahlzeiten oder Erholung gegeben werden.³¹

Es wäre wünschenswert,³² mit dem Elementarunterricht³³ vor dem Alter von 9 Jahren zu beginnen; doch wir beschäftigen uns hier nur mit dem unerläßlichsten Gegengift gegen die Tendenzen eines gesellschaftlichen Systems, das den Arbeiter herabwürdigt zu einem bloßen Instrument für die Akkumulation von Kapital und die Eltern durch ihre Not zu Sklavenhaltern, zu Verkäufern ihrer eigenen Kinder macht.³⁴ Das *Recht* der Kinder und Jugendlichen³⁵ muß geschützt werden. Sie sind nicht imstande, für sich selbst zu handeln.³⁶ Es ist deshalb die Pflicht der Gesellschaft, für sie einzutreten.³⁷

Wenn die Bourgeoisie und Aristokratie³⁸ ihre Pflichten gegenüber ihren Abkömmlingen vernachlässigen, so ist es ihre eigene Schuld. Das Kind, das die Vorrechte dieser Klassen genießt, ist verurteilt, auch unter ihren Vorurteilen zu leiden.³⁹

²⁴ *Beckernél* : „die erste Klasse soll *sich über* die Kinder vom 9. bis 12. Jahre *erstrecken*“ ; *Kautskynál* : „die erste Klasse soll die Kinder vom 9 bis 12 Jahren *enthalten*“ (a kiemelésekkel a Becker- és a Kautsky-féle szöveg közötti eltéréseket jelzem — V. O.).

²⁵ *Beckernél* : „die zweite *vom* 13. bis 15. Jahre“; *Kautskynál* : „die zweite *die von* 13 bis 15 Jahren“ (kiemelések tölem — V. O.).

²⁶ *Beckernél* : „die dritte soll die Jünglinge und Mädchen von 16 *bis* 17 Jahren in sich fassen“; *Kautskynál* : „die dritte soll die Jünglinge und Mädchen von 16 und 17 Jahren in sich fassen“ (kiemelések tölem — V. O.). — A német szöveg a koresoportok elhatárolását illetően az angol szöveget követi, a francia változat viszont eltér ettől (vö.: A, 4. és 5. jegyzet).

²⁷ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „Werkstelle“.

²⁸ *Beckernél* (és *Kautskynál*) a „zwei” szó, majd a továbbiakban a „vier” és „sechs” szavak nincsenek kiemelve.

²⁹ *Kautskynál* ezután még a „täglich” kifejezés szerepel.

³⁰ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „eine Unterbrechung der Arbeitszeit“.

³¹ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „für Mahlzeiten und Erholung stattfinden“ (kiemelés tölem V. O.). Becker itt nyilván a francia szöveget követte: „pour le repas et la récréation“.

³² *Beckernél* (és *Kautskynál*): „es mag wünschenswert sein“.

³³ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „der Elementarschulunterricht des Kindes“. Ez a megfogalmazás közelebb áll az angol változathoz, különösen pedig a franciához („que les écoles élémentaires commençassent l’instruction des enfants”), mint az itt szereplő német fordítás.

³⁴ *Beckernél* : „aber wir haben es gegenwärtig nur mit solchen Maßregeln zu tun, die absolut notwendig sind, als Gegenwirkung der Tendenz eines Systems der sozialen Produktion, welche den Arbeiter herabwürdigt zu einem bloßen Instrument für die Anhäufung von Kapital, und die durch ihre Notdurft zu Sklavenhändler und Verkäufer ihrer eigenen Kindern werden“. *Kautskynál* : „aber wir haben es gegenwärtig nur mit solchen Maßregeln zu thun, die absolut notwendig sind, als Gegenwirkung zur Tendenz eines Systems der gesellschaftlichen Produktion, welches den Arbeiter herabwürdigt zu einem bloßen Instrument für die Anhäufung von Kapital, und ihn durch seine Not zum Sklavenhändler und Verkäufer seiner eigenen Kinder macht“. — A Becker- és Kautsky-féle változatban szereplő „Sklavenhändler” kifejezés arra utal, hogy a fordításban itt a francia változatot követték („qui transforme les parents en des marchands d’esclaves”), bár e megfogalmazásban fellelhetők olyan elemek is, amelyek az angol változatban szerepelnek, a franciában pedig nem (vö. „by their necessities”).

³⁵ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „jungen Personen“.

³⁶ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „für sich selbst zu sorgen“.

³⁷ *Beckernél* : „Es ist deshalb Pflicht der Gesellschaft für deren Behuf zu handeln.“

³⁸ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „die Mittel- und höheren Klassen“. Becker itt az angol változatot követi, az itt szereplő német fordítás viszont a franciát (vö.: A, 8. jegyzet).

³⁹ *Beckernél* (és *Kautskynál*): „Teilnehmend an den Vorrechten jener Klassen, ist das Kind verurteilt, unter ihren Vorurteilen zu leiden.“

Mit der Arbeiterklasse steht es ganz anders. Der einzelne Arbeiter ist nicht frei in seinen Handlungen.⁴⁰ In zu vielen Fällen ist er sogar zu unwissend, die wahren Interessen seines Kindes oder die normalen⁴¹ Bedingungen der menschlichen Entwicklung zu verstehen. Der aufgeklärtere Teil der Arbeiterklasse begreift jedoch sehr gut,⁴² daß die Zukunft seiner Klasse und damit die Zukunft der Menschheit völlig von der Erziehung der heranwachsenden Arbeitergeneration abhängt.⁴³ Er weiß, daß vor allem andern die Kinder und jugendlichen Arbeiter vor den verderblichen Folgen⁴⁴ des gegenwärtigen Systems bewahrt⁴⁵ werden müssen. Das kann nur erreicht werden⁴⁶ durch die Verwandlung *gesellschaftlicher Einsicht* in *gesellschaftliche Gewalt*,⁴⁷ und unter den gegebenen Umständen kann das nur durch *allgemeine Gesetze* geschehen, durchgesetzt durch die Staatsgewalt.⁴⁸ Bei der Durchsetzung solcher Gesetze stärkt⁴⁹ die Arbeiterklasse keineswegs die Macht der Regierung.⁵⁰ Im Gegenteil, sie verwandelt jene Macht, die jetzt gegen sie gebraucht wird, in ihre eigenen Diener.⁵¹ Sie erreicht⁵² durch einen allgemeinen Gesetzakt,⁵³ was sie durch eine Vielzahl isolierter individueller Anstrengungen vergeblich erstreben würde.⁵⁴

Von diesem Standpunkt ausgehend, erklären wir, daß es weder Eltern noch Unternehmern gestattet werden darf, die Arbeit von jungen Personen anzuwenden, es sei denn, sie ist mit Erziehung verbunden.⁵⁵

⁴⁰ *Beckernél (és Kautskynál)*: „Der einzelne Arbeiter kann den Scheußlichkeiten, welche ihm durch seine Notdurft (*Kautskynál* : Nothlage) aufgebürdet werden, nicht entgegenwirken.“ Becker itt a francia változatot követi (vö.: A, 10. jegyzet), az itt szereplő német fordítás pedig az angol közelíti meg.

⁴¹ *Beckernél (és Kautskynál)*: „moralischen“. Ez nyilvánvaló tévedés, eltér mind az *angol*, mind pedig a *francia* változattól („the normal conditions“; „les conditions normales“).

⁴² *Beckernél (és Kautskynál)*: „Jedoch, der aufgeklärteste Teil der Arbeiter versteht vollständig“.

⁴³ *Beckernél (és Kautskynál)*: „daß deshalb die Menschheit (*Kautskynál* : damit die der Menschheit) durchaus von der Ausbildung der werdenden Generation abhängt“.

⁴⁴ *Beckernél (és Kautskynál)*: „von den erdrückenden Wirkungen“.

⁴⁵ *Beckernél (és Kautskynál)*: „gerettet“.

⁴⁶ *Beckernél (és Kautskynál)*: „dieses kann nur bewirkt werden“.

⁴⁷ *Beckernél (és Kautskynál)*: „durch die Verwandlung sozialer Vernunft in politische Gewalt“; kiemelés nélkül.

⁴⁸ *Beckernél* : „und unter gegebenen Umständen haben wir mit keiner andern Methode es zu tun, ausgenommen durch allgemeine Gesetze, durchgesetzt durch die Macht des Staates“. *Kautskynál* : „das heißt unter den gegebenen Umständen durch keine andere Methode als allgemeine Gesetze, durchgesetzt durch die Macht des Staates“.

⁴⁹ *Beckernél (és Kautskynál)*: „befestigt“.

⁵⁰ *Beckernél (és Kautskynál)*: „nicht die regierende Macht“. A fordítás itt valamennyi változatban az *angol* s nem a *francia* változatot követi.

⁵¹ *Beckernél* : „Agentschaft“.

⁵² *Beckernél (és Kautskynál)*: „bewirkt“.

⁵³ *Beckernél* : „eine allgemeine Akte“; *Kautskynál* : „ein allgemeines Gesetz“.

⁵⁴ *Beckernél (és Kautskynál)*: „was durch eine Anzahl von isolierten individuellen Bestrebungen sich als nutzlose Versuche [*Kautskynál* : nutzloses Verstreben] erweisen würde.

⁵⁵ *Beckernél* : „Von diesem Standpunkte ausgehend, sagen wir, daß keinen Eltern und keinen Arbeitgebern durch die Gesellschaft Erlaubnis gegeben werden darf, die Arbeit von Kindern oder jungen Personen zu gebrauchen, außer unter der Bedingung, daß jene produktive Arbeit mit Bildung verbunden wird.“ *Kautskynál* : „Von diesem Standpunkte ausgehend, sagen wir, daß Eltern und Unternehmern durch die Gesellschaft die Erlaubnis zur Ausnutzung der Arbeit von Kindern oder jungen Personen nur unter der Bedingung gegeben werden darf, daß jene produktive Arbeit mit Bildung verbunden wird.“ — *Beckernél (és Kautskynál)* az itt új bekezdésben következő mondat folytatólagosan következik a *francia* változathoz hasonlóan).

Unter Erziehung⁵⁶ verstehen wir drei Dinge:

Erstens: *Geistige Erziehung*.⁵⁷

Zweitens: *Körperliche Erziehung*,⁵⁸ wie sie in den gymnastischen Schulen und durch militärische Übungen gegeben wird.⁵⁹

Drittens: *Polytechnische Ausbildung*,⁶⁰ die die allgemeinen Prinzipien aller Produktionsprozesse vermittelt und gleichzeitig das Kind und die junge Person einweiht in den praktischen Gebrauch und die Handhabung der elementaren Instrumente aller Arbeitszweige.⁶¹

Der Einteilung der jugendlichen Arbeiter sollte ein stufenweise fortschreitender Kursus der geistigen, gymnastischen und polytechnischen Ausbildung angepaßt sein.⁶² Die Kosten für die polytechnischen Schulen sollten teilweise durch den Verkauf ihrer Produkte gedeckt werden.⁶³

Die Verbindung von bezahlter produktiver Arbeit,⁶⁴ geistiger Erziehung, körperlicher Übung und polytechnischer Ausbildung⁶⁵ wird die Arbeiterklasse weit über das Niveau der Aristokratie und Bourgeoisie erheben.⁶⁶

⁵⁶ *Beckernél (és Kautskynál)*: „Bildung“.

⁵⁷ *Beckernél (és Kautskynál)*: „Geistige Bildung“, kiemelés nélkül. — *Beckernél* az „erstens“ (és a továbbiakban a „zweitens“, „drittens“) szó kiemelve.

⁵⁸ *Beckernél (és Kautskynál)*: „Körperliche Ausbildung“, kiemelés nélkül.

⁵⁹ A fordítás itt — Becker nyomán — téves. Becker téves fordítása nyilván az 1866. évi angol változat félreérthető szövegezésén alapszik, figyelmen kívül hagyva a francia változat, bár nem pontos, de egyértelműbb fordítását. Marx e félreérthető fogalmazást az 1869. évi angol változatban javította: „*Bodily education, such as is given in schools, by gymnastics, and by military exercise.*”

⁶⁰ A fordítás nem pontos, nem felel meg sem az angol, sem a francia változatnak („*technological training*”; „*education technologique*”). A tévedés Beckertől ered. *Beckernél*: „*polytechnische Erziehung*”. *Kautskynál*: „*technische Erziehung*”. A marxi szövegben a továbbiakban is a „*technological training*” kifejezés szerepel, bár egy helyen előfordul a „*polytechnic training*” kifejezés is. A francia változat ugyancsak „*education technologique*”-ről beszél, a „*polittechnikai*” kifejezés csak az „*écoles polytechniques*” összefüggésben szerepel. A szóhasználatról eltekintve azonban itt nyilvánvalóan a polittechnikai képzés eszméjének első megfogalmazásáról van szó.

⁶¹ *Beckernél (és Kautskynál)*: „*Politechnische [Kautskynál: Technische] Erziehung, welche die allgemeinen wissenschaftlichen Grundsätze aller Produktionsprozesse mitteilt, und die [Kautskynál: und welche] gleichzeitig das Kind und die junge Person einweiht in den praktischen Gebrauch und in die Handhabung der elementaren Instrumente aller Geschäfte [Kautskynál: aller Arbeitszweige].* A Becker-féle fordítás — az eltérő szövegrészeket illetően — inkább a francia változathoz igazodik, mint az angolhoz.

⁶² *Beckernél (és Kautskynál)*: „*Mit der Einteilung der Kinder und jungen Personen vom 9. bis 17. Jahre in drei Klassen sollte ein allmählicher und progressiver Lehrlauf [Kautskynál: ein allmählicher und fortschreitender Lehrgang] der geistigen, gymnastischen und polytechnischen [Kautskynál: technischen] Erziehung verbunden sein.*” A Becker-féle fordítás itt a francia változathoz igazodik (vö.: A, 18. jegyzet), csak az életkori határ megjelölésében tér el tőle. Az itt közölt fordítás már lejegyzésében az angol változatot követi.

⁶³ *Beckernél (és Kautskynál)*: „*Mit Ausnahme vielleicht der ersten Klasse, sollten die Kosten der polytechnischen Schulen teilweise gedeckt werden durch den Verkauf ihrer Produkte.*” A Becker-féle fordítás itt a francia változat nyomán halad (vö.: A, 19. jegyzet). Ez a mondat *Beckernél* — a francia változathoz hasonlóan — önálló bekezdésként szerepel.

⁶⁴ *Kautskynál*: „*Die Verbindung von bezahlter produktiver Arbeit mit geistiger Bildung . . .*” usw. (kiemelés tőlem — V. O.). A Kautsky-féle megfogalmazás a francia változatra utal: „*Cette combination du travail productif payé avec l'éducation mentale, . . .*” etc. (kiemelés tőlem — V. O.).

⁶⁵ *Beckernél*: „*polytechnischer Abrichtung*”; *Kautskynál*: „*technischem Unterricht*”. Az angol szövegben „*technological training*”, a francia változatban „*l'apprentissage technologique*” szerepel.

⁶⁶ *Beckernél (és Kautskynál)*: „*weit über die höheren und mittleren Klassen heben*”. Becker fogalmazása itt az angol változathoz igazodik, az itt közölt fordítás pedig a franciához („*bien en-dessus du niveau des classes bourgeois et aristocratiques*”).

Es ist selbstverständlich, daß die Beschäftigung aller Personen vom 9. bis (einschließlich) 17. Jahre des Nachts und in allen Gesundheitsschädlichen Gewerben durch Gesetze streng verboten werden muß.⁶⁷

D.

4. Fiatalkorúak és gyermekek munkája

(mindkét nem)¹

A modern iparnak azt a tendenciáját, hogy a mindkét nembeli gyermekeket és fiatalkorúakat bekapcsolja a társadalmi termelés nagy munkájába, haladó, egészséges és jogos tendenciának tekintjük,² jóllehet a tőke uralma alatt ez a tendencia fürtelemmé torzult. A társadalom ésszerű állapotában 9 éves korától kezdve minden egyes gyermeknek termelő munkássá kellene válnia ugyanúgy, ahogy egyetlen testileg alkalmas felnőttnek sem volna szabad kivételnek lennie az általános természeti törvény alól; tudniillik: hogy dolgozzék azért, hogy ehessen, és dolgozzék nemcsak az agyával, hanem a kezével is.

Jelenleg azonban csak a munkásosztályhoz tartozó mindkét nembeli gyermekekkel és fiatalkorúakkal van dolgunk.³ Fizikai okokból szükségesnek tartjuk, hogy a mindkét nembeli gyermekeket és fiatalkorúakat három csoportba⁴ osszuk, amelyeket különbözőképpen kell kezelni; az első csoportba a 9—12 éveseket soroljuk, a másodikba a 13—15 éveseket, és a harmadik a 16—17 éves korúakat foglalja magába. Javasoljuk, hogy az első csoport foglalkoztatása bármely műhelyben vagy otthonmunkában két órára, a másodiké négy órára és a harmadiké hat órára legyen törvényileg korlátozva. A harmadik csoport számára biztosítani kell egy legalább egyórás megszakítást az étkezésekre, illetve pihenésre.

Kívánatos lenne az elemi iskolai oktatást a 9 éves kor előtt megkezdeni; de itt csak a legnélkülözhetetlenebb ellenszereivel foglalkozunk egy olyan

⁶⁷ Beckernél (és Kautskynál): „Es ist selbstverständlich, daß die Beschäftigung aller Personen vom 9. bis 17. [Kautskynál: vom 9. bis 17. Jahre] (einschließlich) in Nachtarbeit [Kautskynál: des Nachts] und der [Kautskynál: und in der] Gesundheit verderblichen Geschäften in kurzer Zeit [Kautskynál: sofort] verboten werden muß.”

¹ A számozás a javított formában szerepel (vö.: A, 1. jegyzet). A cím fordítása helyesebben: A (mindkét nembeli) fiatalkorúak és gyermekek munkája. — A fordítás az 1866. évi angol eredetit (A) követi, de helyenként a francia változatra (vö.: A jegyzetei) támaszkodik. A továbbiakban a francia változat követéséből következő eltérésekre, a második angol kiadás (B) különbségeire, továbbá a fordítás egyes lényegesebbnek vélt pontatlanságaira térünk ki; a fordítás árnyalatainak, stílári problémáinak elemzésétől eltekintünk.

² Az 1869. évi angol változatban: „The congress considers . . .” (vö.: B és a hozzá tartozó 2. jegyzet). Magyarul: „A kongresszus . . . tekinti”.

³ Az 1866. évi angol változatban e bekezdés első két mondata — sajtóhiba, feltehetően egy sor kiesése következtében — értelmetlenné válik (vö. A és a hozzá tartozó 3. jegyzet). A fordítás itt a francia változat nyomán halad, ugyanezt teszi a német fordítás (a Becker- és Kautsky-féle változatokat is beleértve) is (vö.: C). Az 1869. évi angol változat a sajtóhibát korrigálja (vö.: B), ennek alapján az itt közölt magyar fordítás javított formában a következőképpen hangzik: „Jelenleg azonban csak a munkásosztályhoz tartozó gyermekekkel és fiatalkorúakkal van dolgunk. Három csoportba kell sorolni őket, hogy különböző bánásmódban részesüljenek . . .”

⁴ Vö.: C, 22. jegyzet.

társadalmi rendszer tendenciáinak, amely a munkást a tőkefelhalmozást szolgáló puszta szerszámmá alacsonyítja, és a szülőket nyomoruk által rabszolgatartókká, saját gyermekeik eladóivá változtatja. Meg kell védeni a gyermekek és a fiatalok *jogát*. Ők maguk nem képesek cselekedni önmaguk érdekében. A társadalom kötelessége tehát, hogy helyettük cselekedjék.

Ha a közép- és felsőbb osztályok elhanyagolják az ivadékaik iránti kötelességeiket, az az ő vétükük. Az a gyermek, aki részesül ezeknek az osztályoknak a kiváltságaiban, arra van kárhóztatva, hogy szenvedjen előítéleteiktől.

A munkásosztály esete egészen más. A munkás nem szabadon cselekvő személy. Nagyon sok esetben túlságosan tudatlan is ahhoz, hogy megértse gyermekének igazi érdekét vagy az emberi fejlődés normális feltételeit. Mégis a munkásosztály felvilágosultabb része teljes mértékben megérti, hogy osztályának és ennél fogva az emberiségnek a jövője teljességgel a felnövekvő munkásnemzedék képzésétől függ.⁵ Tudják, hogy a gyermekeket és fiatal munkásokat mindenekelőtt meg kell menteni a jelenlegi rendszer megsemmisítő hatásától. Ez csak a *társadalmi ésszerűségnek társadalmi erővé* változtatásával vihető véghez, ennek pedig az adott körülmények között nincs más módszere, mint *általános törvények*, amelyeket az állam hatalmával kényszerítenek ki. A munkásosztály ilyen törvények kikényszerítésével nem erősíti a kormányhatalmat. Ellenkezőleg, ezt a hatalmat, amelyet most ellene használnak fel, saját hajtóerejévé⁶ alakítja át. Egy általános törvénnyel véghezviszi azt, amire számos elszigetelt egyéni erőfeszítés hiába törekedett volna.

Ebből az álláspontból kiindulva kijelentjük, hogy sem szülő, sem munkáltató számára nem szabad megengedni fiataikorúak munkájának felhasználását, ha csak nincs összekapcsolva neveléssel.

Nevelésen három dolgot értünk.

Először: *Szellemi nevelést*.

Másodsor: *Testi nevelést*, amelyet gimnasztikai iskolákban és katonai gyakorlatokkal gyűjtanak.⁷

Harmadsor: *Technológiai képzést*,⁸ amely közli⁹ valamennyi termelési folyamat alapelveit, és egyúttal bevezeti a gyermeket és az ifjút valamennyi szakma elemi szerszámainak gyakorlati használatába és kezelésébe.

A szellemi, gimnasztikai és technológiai képzés fokozatos és progresszív menete meg kell hogy feleljen a fiataikorú dolgozók csoportbeosztásának. A technológiai iskolák költségeit részben termékeik eladásából kell fedezni.

A fizetett termelőmunka, a szellemi nevelés, a testnevelés¹⁰ és a politéchnikai képzés összekapcsolása a munkásosztályt jóval a felsőbb és a középosztályok színvonalára fölé fogja emelni.

⁵ Az *angol* változatban „formation”, a francia változatban „la formation”, a *német* fordításban „Erziehung”. A magyar fordítás itt lényegében a *Becker-féle* német szöveget követi: „Ausbildung” (vö.: C, 43. jegyzet).

⁶ Az *angol* eredetiben: „into their own agency”; a francia változatban: „en leur propre agent”; a *német* fordításban: „in ihre eigenen Diener” (*Beckernél*: „... Agentschaft”). Tehát magyarul: saját szolgálatába állítja.

⁷ A fordítás itt az 1866. évi *angol változat* szövegét követi, amely félreérthető, s még csak nem is a némileg egyértelműbb francia változatot vette alapul. Marx a szöveget az 1869. évi *angol változatban* javította. Ennek nyomán a megfogalmazás magyarul így alakul: „*Testi nevelés*, olyan, amilyent az iskolákban gimnasztikával, és a katonai gyakorlatok útján nyújtanak.” (Vö.: A, 16. jegyzet; B, 9. jegyzet; C, 59. jegyzet.)

⁸ Vö.: C, 60. jegyzet.

⁹ Az *angol* eredetiben: „imparts”, tehát: „magában foglalja”.

¹⁰ Az *angol* eredetiben: „bodily exercise”, tehát: „testgyakorlás”.

Magától értetődik, hogy 9—17 éves (bezárólag) személyek alkalmazását éjjeli munkában és az összes egészségre ártalmas szakmákban törvényileg szigorúan meg kell tiltani.¹¹

Otto Bag :

ВАРИАНТЫ ТЕКСТОВ РЕШЕНИЙ ПО ВОСПИТАТЕЛЬНОМУ ДЕЛУ ЖЕНЕВСКОГО КОНГРЕССА МЕЖДУНАРОДНОГО ТОВАРИЩЕСТВА

Автор доказывает, что известное решение по воспитательному делу, основывающееся на сформулированных Марксом «Инструкциях», женевского конгресса 1866 года Международного товарищества (Первого Интернационала) имеет два варианта на английском языке. В издании 1869 года текст 1866 года был модифицирован Марксом и опубликован им в улучшенном, исправленном виде. Далее доказывается автором, что между обоими текстами на английском языке, как между переводами на французском и немецким языках имеются существенные даже и с точки зрения педагогики различия.

Ottó Vág :

VARIANTS OF THE RESOLUTION ABOUT EDUCATION OF
THE GENEVA CONGRESS
OF THE INTERNATIONAL WORKING MEN'S ASSOCIATION

The author proves that the wellknown educational resolution based upon the "Instructions" worded by Marx passed by the 1866 Geneva Congress of the International Working Men's Association (I. Internationale) has two variants in English. The 1866 text was published by Marx in modified and improved form in 1869. He proves further that, from pedagogical point of view there are essential divergences between the two texts in English and the French and German translations.

¹¹ Szabatosabban: „Magától értetődik, hogy törvényileg szigorúan meg kell tiltani 9 éves kortól 17 éves korig (bezárólag) minden személy éjjeli munkában és az összes egészségre ártalmas szakmákban való alkalmazását.”